

... тако ж і людзі,
і гдз згодзіліся
і ускормлены
суть по Бозе,
к тому месту
велікую ласку
імаюць.

Ф. СКАРЫНА.

Не зразумець таму, у кім не жыве смага падарожжа. Каго не цікавіць гісторыя краю, альбо экзотыка Афрыкі ці тонкая спакуса Усходу даражэй за сціплую, інтэлігентную красу роднай прыроды.

Асноўнымі мэтамі нашай працы мы ставілі развіццё цікавасці да Беларусі, як яе жыхароў, так і замежжа, актуалізацыю неабходнасці захавання гістарычнай спадчыны, стварэнне спрыяльных умоў для папулярызацыі турыстычных і культурных каштоўнасцей сярод розных слаёў мясцовага насельніцтва і гасцей.

Вашай увазе прадстаўляецца аўтамаршрут па Воранаўскаму краю
Маршрут разлічаны на 1 дзень. Яго працягласць прыкладна 120 км.



На лініі Ліда – Вільнюс ля самай мяжы з Літвой знаходзіцца вёска і чыгуначная станцыя Беняконі. Па пісьмовых крыніцах гэты населены пункт упамінаецца з 16 ст. У 1529 г. “Бенякойны” – землі Томкавен. У 1556 г. – уласнасць караля Жыгімонта



Аўгуста. У 1-й палове 17 ст. Беняконі належалі Яну Чаплінскаму, які ў 1634 г. заснаваў тут драўляны касцёл Іаана Хрысціцеля. У пачатку 20 ст. побач з сямом прайшла лінія Палескай чыгункі, і ўзнікла чыгуначная станцыя.

Культурную кашоўнасць прадстаўляе касцёл Святога Іаана Хрысціцеля. Пабудаваны ў 1900-06 гг. на месцы драўлянага барочнага



касцёла, што існаваў з 1634 г. Гэта помнік электычнай архітэктуры з рысамі неабарока і неакласіцызму. Пробашч касцёла Станіслаў Лобан ахвотна паказвае святыню, расказвае аб гісторыі яе стварэння, унутраным убрастве, паказвае

плябанію.

Каля агароджы захаваны Графіня Путкамерава, яе дачка Караліна і жонка сына Станіслава Феліцыя.

Варта пазнаёміцца з рэшткамі былой даследчай сельскагаспадарчай станцыі, заснаванай у 1910 г. па ініцыятыве Эдуарда і Рамана Рымшаў, Вацлавам Ластоўскім. Граф Путкамер ахвяраваў тэрыторыю (10-гектарную сядзібу былой сельскагаспадарчай суполкі з абшчыннымі будынкамі). Станцыя была пабудавана за 1 год, дзякуючы намаганням 70 членаў віленскага таварыства сельскагаспадарчых даследаванняў, і мела наступныя аддзелы: вопытнае поле, хімічная лабараторыя, метэаралагічная станцыя. Тут правадзіліся доследы па ўздзеянні ўгнаенняў

на расліны, па распазнаванню хвароб раслін, займаліся акліматызацыяй раслін. Упершыню на Віленшчыне ў Беняконях пачалі пратручваць пасяўное жыта супраць шкоднікаў. Справаздачы аб колькасці ападкаў высылаліся ў абсерваторыю Санкт-Пецярбурга і ў Цэнтральнае метэаралагічнае бюро ў Варшаве.

У сучасным клубе ўзгадваецца адзін з помнікаў яўрэйскай спадчыны – сінагога пачатку 20 ст.

Далей перасякаем чыгуначнае палатно і едзем 3 км. у напрамку в.

Большцінікі. Знаёмімся з палацава-паркавым ансамблем.

Закладзены ў 2-й палавіне 18- пачатку 19 ст. Першапачаткова тут стаяў аднапавярховы сядзібны дом з тэрасай на калонах і мансардай. Ансамбль займае ўзгорысты ўчастак, на самым высокім месцы размешчаны сядзібны дом, пабудаваны ўстылі неаготыкі.



З 1723 г. Большцінікі сталі родавым памесцем Путкамераў на шэсць пакаленняў (да 1939г.) Вавжынец Путкамер (1794-1850), які быў жанаты з Марыляй Верашчакай, адносіўся да ліку неардынарных асоб. Займаўся праблемамі гміны евангелісцкай у Літве, рабіў спробы палепшыць становішча сялян шляхам рэфармавання гаспадаркі, за што атрымаў мянушку “маршалок холопов”, падрыхтаваў шэраг сацыяльных праектаў: адмена крэпаснога права, адкрыццё ў Вільні тыпаграфіі пад эгідай аб’яднання палякаў з мэтай развіцця культуры ў Літве, шэфства над нацыянальнай мовай. Пасля яго смерці Большцінікі наследваў сын Станіслаў.

У 1904 г. сын Вавжынец перабудаваў прадмесце, якое захавалася да нашых дзён. З унутранага ўбранства захаваліся 3 кафельныя печы.

Парк, які захаваўся да нашых дзён, быў створанаваны віленскім садоўнікам Паўловічам у стылі пейзажных натуралістычных паркаў. Па абедзве стараны агароджы (захаваліся фрагменты) былі закладзены ліпавыя алеі (шырыня 6 м., дрэвы пасаджаны праз 5м). Пры планаванні парка быў закладзены прыныц спалучэння невялікіх драўляных масіваў і палян. Паляны часткова зараслі, але ў цэлым парк захаваўся. Дрэвы сёння ва ўзросце спеласці і высокай дэкаратыўнасці. Тут растуць ліпы сэрцавідныя, крымскія, розныя віды клёна, каштан конскі, арэх шэры, хвоі, ліствініца Кемпфера.

З паўднёвай ліпавай алеі адкрываецца маляўнічы від на ручэй, а за ім лясны масіў ”гаёк”, які Марыля ператварыла ў сваю “Swiatynie dumania”, палажыла валун, выбіла крыж і словы “Przeszlosci i Nadziei”.

Валун захаваўся , але надпісы не чытаюцца.

Цікава паведаць пра гісторыю адносін і гісторыю кахання Марылі і Путкамера. Ведаючы пра захапленне маладосці, дзявочасці сваёй жонкі (гаворка ідзе пра душэўныя адносіны Марылі з Адамам Міцкевічам) Вавжынец становіцца для яе падтрымкай у жаданні перамагчы пачуццё. Усе яе капрызы ён церпяліва зносіў, і ў 1822 г. прапанаваў запрасіць паэта ў Больцінікі. Адам гасцяваў два тыдні. Мудры Лораліс, як называла Марыля мужа, не раўнаваў, а ставіўся да паэта з глыбокай павагай, меў станоўчыя водгукі аб паэзіі Міцкевіча. Мабыць, апошнім месцам сустрэчы паэта і Марылі быў гай, які назвалі пазней “гайком Марылі”. Марыля Верашчанка, са слоў сяброў Міцкевіча, знешне была звычайнай, але ўсе здзівіліся яе духоўнай прыгажосцю, начытанасцю, яе мастацтвам падрымаць гаворку... Нездарма правобразамі графа і Зосі ў паэме А.Міцкевіча “Пан Тадэушум “ сталі Вавжынец Путкамер і Марыля Верашчака.

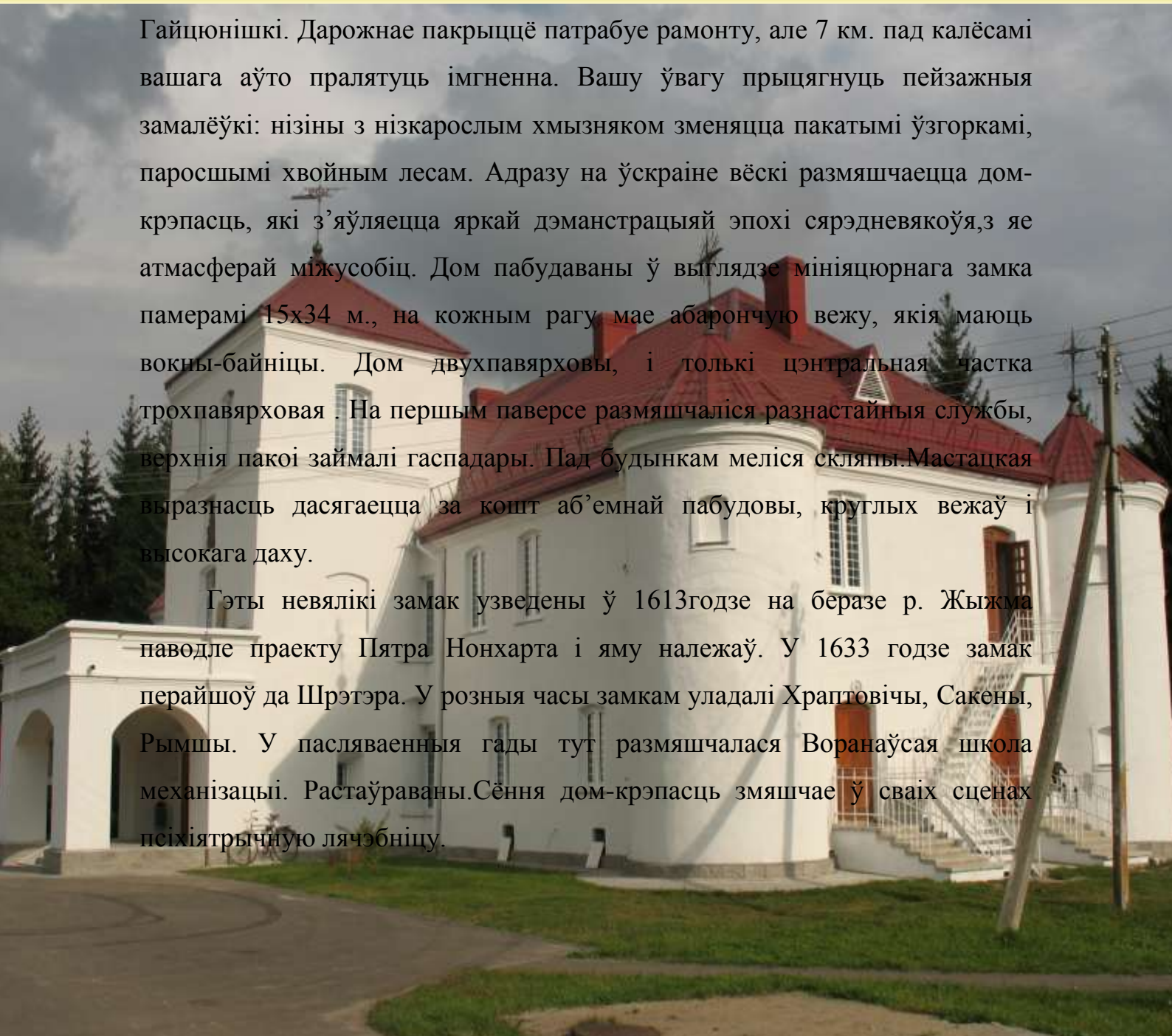
Гасцявалі ў доме Путкамераў Ігнат Дамейка, Томаш Зан, А.Адынец, А.Міцкевіч, род якога бярэ пачатак на Воранаўшчыне (Радуні аколліца). Аб пылкіх пачуццях да Марылі Верашчака пазней напісана ў 4 ч. “Дзядоў”

Можна паведаць аб тым, як склаліся лёсы Марылі, Адама, іх дзяцей.

На сучасным этапе ў палацы Путкамераў размясціліся бібліятэка і клуб. У 1988 годзе ў Беняконскім касцёле адкрыта памятная дошка да 200-годдзя з дня нараджэння А. Міцкевіча. На святочнай імшы прысутнічаў генеральны консул Польшчы.

Пазнаеміўшыся з палацава-паркавым ансамблем, накіроўваемся ў [в. Гайцюнішкі](#). Дарога ляжыць назад у в. Беняконі (3 км.), а затым – на Гайцюнішкі. Дарожнае пакрыццё патрабуе рамонт, але 7 км. пад калёсамі вашага аўта пралятуць імгненна. Вашу ўвагу прыцягнуць пейзажныя замалёўкі: нізіны з нізкарослым хмызняком змяняцца пакатымі ўзгоркамі, парослымі хвойным лесам. Адрозна ў краіне вёскі размяшчаюцца дом-крэпасць, які з’яўляецца яркай дэманстрацыяй эпохі сярэднявекі, з яе атмасферай міжусобіц. Дом пабудаваны ў выглядзе мініяцюрнага замка памерамі 15x34 м., на кожным рагу мае абарончую вежу, якія маюць вокны-байніцы. Дом двухпавярховы, і толькі цэнтральная частка трохпавярховая. На першым паверсе размяшчаліся разнастайныя службы, верхнія пакоі займалі гаспадары. Пад будынкам меліся сцяпы. Мастацкая выразнасць дасягаецца за кошт аб’ёмнай пабудовы, круглых вежаў і высокага даху.

Гэты невялікі замак узведзены ў 1613 годзе на беразе р. Жыжма паводле праекту Пятра Нонхарта і яму належаў. У 1633 годзе замак перайшоў да Шрэтэра. У розныя часы замкам уладалі Храптовічы, Сакены, Рымшы. У пасляваенныя гады тут размяшчалася Воранаўская школа механізацыі. Растаўраваны. Сёння дом-крэпасць змяшчае ў сваіх сценах псіхіятрычную лячэбніцу.



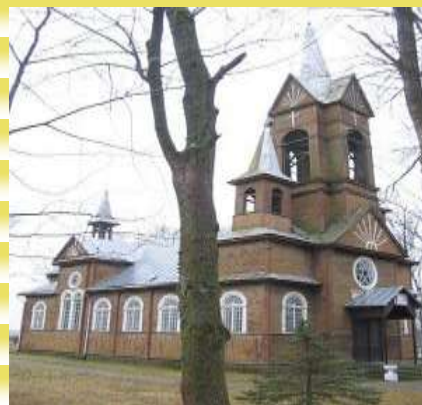
На другой ускраіне вёскі сярод поля, ў зараслях кустарнікаў, захаваліся рэшткі капліцы (1614\1633), як пахавальня сям’і Норхартаў, пазней наступных уладальнікаў маёнтка. На жаль,



рэшткаў з кожным годам застаецца ўсё менш. Помнік 17 ст. знаходзіцца ў залядбаным становішчы.

Адрозу за Гаўцюнішкамі па гэтай жа дарозе яшчэ 6 кіламетраў --- і

мы апынемся ў в. Канвельшкі. Цікаваць прадстаўляюць касцёл Прасвятога Сэрца Ісуса. Пабудаваны з дрэва ў 1916 г. на месцы папярэдняга касцёла 1808 г. Узведзены ў гонар каталіцкага свята богашанавання сэрца Ісуса, зацверджанага ў 1765 г. папам Кліментам 18, як сімвал уратавання. Касцёл – драўляная пабудова.



Ведаючы аб палымяных войнах, што выпалі на долю зямлі беларускай, тым каштоўнейшай становіцца кожная такая пабудова. Ксёндз Тадэуш Каган пазнаёміць са святыняй, пакажа некропаль, што паблізу касцёла, паведае яго гісторыю.

Праз в. Падварышкі па трасе E85 накіроўваемся ў раённы цэнтр (дарога займае 15 хвілін (12 км.))

в. Падварышкі.

Помнік сядзібна-паркавай архітэктуры 19 ст. Маёнтак Рымшаў. Побач парк. На сучасным этапе выкарыстоўваецца як упраўленне племзавода “Беняконскі”.



На лініі Ліда – Вільнюс размясціўся г.п. **Воронава**. У гістарычных актах 16 ст. вядома пад назвамі Балотна (Блотна). Балотнае, у больш позніх польскіх і рускіх крыніцах - Werenow, Воронов. Больш верагодна назва паходзіць ад назвы рэчкі Балацянка, прыток р. Жыжмы (цяпер ручай). Мясцовыя старажылы ахвотна паведаюць вам легенду пра Ваўкалака: жыў некалі хлопец Воранаў, пакахаў ён дзяўчыну Улляну, але не суджана ім было быць разам. У час вяселля пад чарамі пераутварыліся яны ў ваўкоў. Хутка ваўчыцу застрэліў чараўнік, а яе каханы, адпомсціўшы за смерць стаўся чалавекам. Справядліва сябе паводзіў, людзі толькі добрым словам згадвалі свайго заступніка. Калі надышоў час паміраць слаўтаму разбойніку, то прыйшоў на тыя могілкі, дзе былі пахаваны яго бацькі і каханая, лёг на траву і сканаў.

Месца тое назвалі Воранаў Груд, а бліжэйшае паселішча-- Воронава.

У цэнтры пасёлка ўзвышаецца касцёл Св. Апосталаў Сымона і Юды Фадзея. Пабудаваны ў 1991 – 1995 гг., у стылізаваных формах готыкі. Побач з храмам старажытныя могілкі і парк.

Недалёка месціцца будынак былой сінагогі, прыстасаваны пад спартыўную школу.



Запрашаем наведаць музей гісторыі г.п. Воронава, які размясціўся ў сценах школы. Адна з трох залаў прысвечана гісторыі пасёлка, другая – падзеям вайны.

У цэнтры Воронава – брацкая магіла савецкіх воінаў і партызан, на выездзе ў



напрамку Вільнюс – Ліда - помнік ахвярам фашызму.

Пасля пешай экскурсіі па г.п. Воранава варта падсілкавацца. Да ўвагі паслугі кафэ, рэстарана, шматлікія магазіны.

Далей працягваем знаёміцца з помнікамі культуравай архітэктуры.

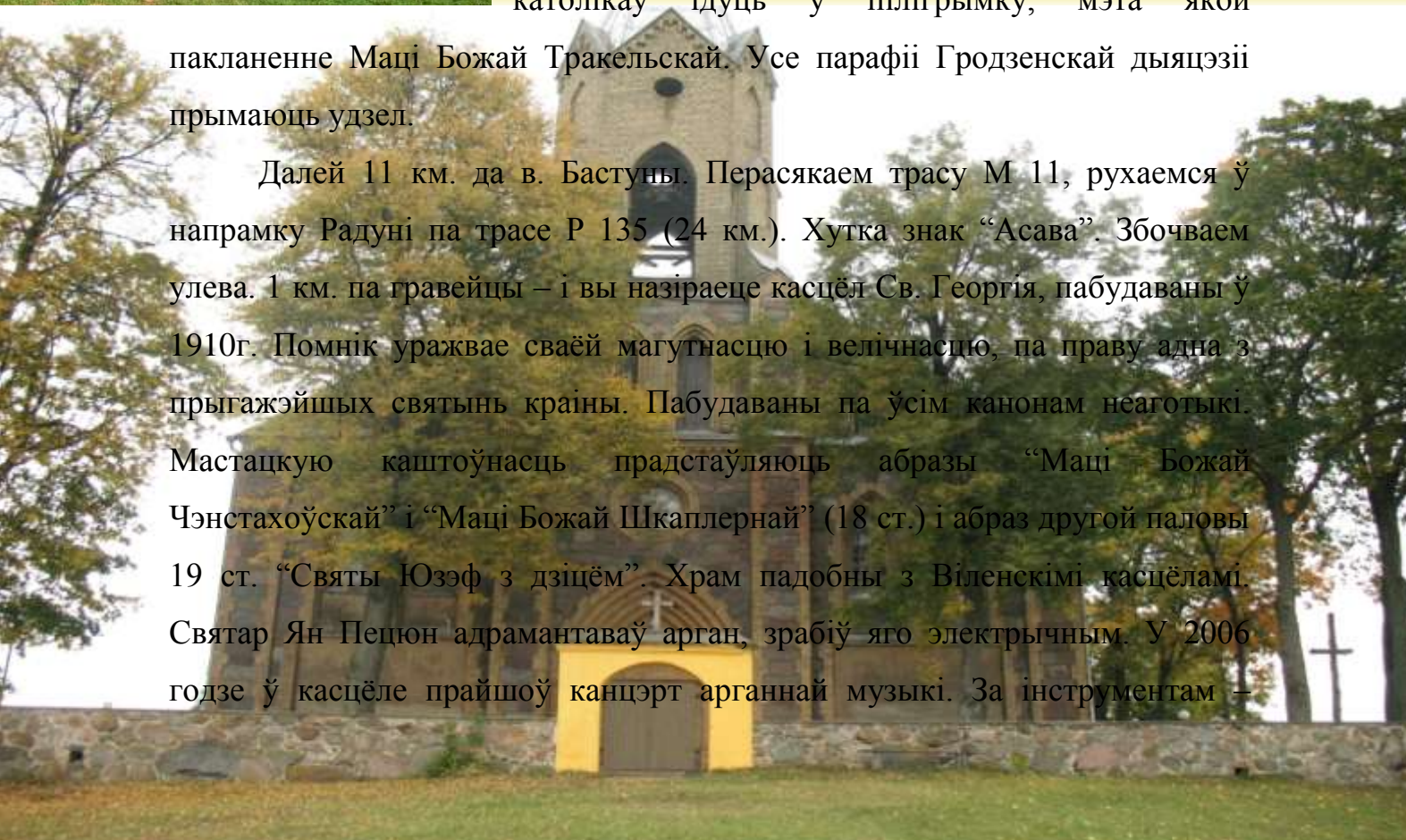
Тракелі (12 км. ад Воранава). Па дарозе аглядаем касцёл Прасвятой Тройцы, пабудаваны ў 1886 – 1909 гг. з бутавлага камню. Храм знаходзіцца ў в. Германішкі, што па дарозе. Гэта помнік архітэктуры неаготыкі. Акружаны скверам і бутавай агароджай з трохпалётнай брамай.



Касцёл Наведвання Маці Божай Тракельскай пабудаваны ў 1809 г. на месцы папярэдняга, узведзенага ў 1740 г., які належыў езуітам. Касцёл – помнік архітэктуры народнага драўлянага дойлідства з выкарыстаннем стыляў барока і класіцызму. Штогод у пачатку лета тысячы католікаў ідуць у пілігрымку, мэта якой

пакланенне Маці Божай Тракельскай. Усе парафіі Гродзенскай дыяцэзіі прымаюць удзел.

Далей 11 км. да в. Бастуны. Перасякаем трасу М 11, рухаемся ў напрамку Радуні па трасе Р 135 (24 км.). Хутка знак “Асава”. Збочваем улева. 1 км. па гравейцы – і вы назіраеце касцёл Св. Георгія, пабудаваны ў 1910г. Помнік уражвае сваёй магутнасцю і велічнасцю, па праву адна з прыгажэйшых святынь краіны. Пабудаваны па ўсім канонам неаготыкі. Мастацкую каштоўнасць прадстаўляюць абразы “Маці Божай Чэнстахоўскай” і “Маці Божай Шкаплернай” (18 ст.) і абраз другой паловы 19 ст. “Святы Юзэф з дзіцём”. Храм падобны з Віленскімі касцёламі. Святар Ян Пецюн адрамантаваў арган, зрабіў яго электрычным. У 2006 годзе ў касцёле прайшоў канцэрт арганнай музыкі. За інструментам –



прафесійны арганіст. У планах ксяндза – рэгулярныя мерапрыемствы такога кшталту. Сапраўды, тут адчуваеш дух мінулага, бачыш, як праходзяць змены на карысьць святыні.

Равнина, кустарник, сады за оградой

Вдоль маленькой речки – невзрачный лужок

А в центре – посёлок с названием Радунь

На карте республики – просто кружок.

Радунь. 24 км. ад чыгуначнай станцыі Бастуны на лініі Вільнюс – Ліда. Вузел аўтадарог на Вільню, Ліду, Астрыно. Назва мае славянскае паходжанне з рознымі сэнсавымі асацыяцыямі: ад радзець – клапаціцца, радзіцца – раіцца, радаваць. Больш верагодна ад назвы ракі Радунька. Менавіта ў такіх пасёлках, а не ў сталіцах, разгортваліся падзеі з жыцця продкаў.

Знаёмімся з яшчэ адным помнікам культавым архітэктуры – касцёл Маці Божай Ружанцовай. Быў вымураваны з бутавага камню і цэглы ў 1929 – 1933 гг. Антоніем Бейкам паводле праекта Яна Бароўскага.

Касцёл – помнік архітэктуры стылю мадэрн, заварожвае гордымі шпілямі, вытанчанымі рысамі. Ксёндз Андрэй Горбач з задавальненнем падрабязна

расказвае гісторыю святыні, праводзіць па храме, паказвае яго велічнае ўбранства.

Мастацкую

каштоўнасць маюць

абразы 18 ст.,



першай паловы 19 ст.

Радунь – месца дзейнасці знакамітага дзеяча яўрэйскай культуры Хафец Хаіма, аўтара больш за два дзесяткі прац, якія сталі шэдэўрамі яўрэйскага закона і этыкі. Напрыклад, Гедер Олам – пра законы чысціні і сціпласці для жанчын, Хамат ра-Дат – для гаспадароў, якія з цяжкасцю знаходзяць час для заняткаў Горай. Працы Хафец Хаіма – не абстрактныя развагі, а складаныя ідэі, выкладзеныя ў форме прытчы.

У 1869 г. равін Ізраэль Хаім заснаваў у Радуні іешыву для дарослых студэнтаў. Гэтая іешыва, якая праславілася пад назвай “Іешыва Хафец Хаім”, на працягу 60 год служыла ўзорам для ўсяго яўрэйскага свету.

Дом, дзе жыў вялікі яўрэйскі філосаф і прапаведнік, не захаваўся. Некалькі год назад яго разабралі і вывезлі ў ЗША. Там існуе Іешыва Хафец Хаім, у якой вывучаюць Тору і шануюць імя мудраца з Радуні.



Сама
сінагога
сёння
змяшчае ў
сваіх
сценах
клуб.



У напрамку Гродна на ўскраіне-- яўрэйскія могількі, месца знішчэння яўрэяў у 1942 годзе. Тут знаходзіцца сімвалічная магіла філосафа з Радуні Ізраэля Меіра га-Когена, Хафец Хаіма.

З цэнтра г. п. Радуні накіроўваемся на радзіму Т. Нарбута, В.Шукевіча, С.Юндзіла.(7 км. ад Радуні)

в. Нача.

Годна ўзвышаецца помнік неаготыкі і мадэрну --- касцёл Успення Святой Дзевы Марыі , пабудаваны ў 1910г. з чырвонай цэглы. Папярэдні храм з'яўляўся творам народнага драўлянага дойлідства 18-19ст.

Каля касцёла пахаваны прыродазнавец, доктар багаслоўя С. Юндзіл, краязнавец , ваенны інжынер Т. Нарбут.

Тэадор Нарбут (Фёдар Яўхімавіч 1764-1864)-- адораная асоба. Высокаадукаваны, высокакультурны чалавек, пакінуў значны след у літаратуры, гістарычнай навуцы, археалогіі, фалькларыстыцы. Ведаў 9 еўрапейскіх моў. Плёнам яго працы лічыцца 10-томная “старажытная гісторыя літоўскага народа”, якая па багаці ўнікальных фактаў і сэння не мае сабе роўных. У гэтай працы спалучаны веды па гісторыі, археалогіі, фальклору, нумізматыцы, краязнаўству. Ніводзін даследчык, які пасля Нарбута браўся за вывучэнне гісторыі ВКЛ, не мог абысціся без яго капітальнага 10 –томніка.

Удзельніцаў у паўстанні 1830-31 г., 1863-64 г., пасля якога хутка памёр.

Шукевіч Вандалін нарадзіўся ў маёнтку Нача. Займаўся навуковай працай у галіне археалогіі , краязнаўства, этнаграфіі, быў членам-карэспандэнтам Кракаўскай акадэміі навук, Віленскага таварыства сябраў навукі. Займаўся раскопкамі магільнікаў. Сябраў багатую калекцыю археалагічных, нумэзматычных прадметаў.

Станіслаў Баніфацый Юндзіл – буйны вучоны-прыродазнаўца, заснавальнік беларускай батанікі. Валодаў 6 мовамі еўрапейскімі . За кнігу “Апісанне раслін літоўскіх” узнагароджаны залатым медалем ад караля Станіслава Аўгуста Панятоўскага. Аўтар шматлікіх прац па батаніцы, заалогіі, геалогіі, ветэрынарыі. Пад псеўданімам Ваўрынец Кастрыца выдаваў сатырычны часопіс “Бібліяфобія”.





Багатая інфармацыя пра землякоў сабрана ў музеі, што знаходзіцца ў сценах сярэдняй школы.

в. Пеляса

Касцёл Святога Лінуса. Пабудаваны ў 1910 г. з бутаванага каменя і цэглы. У пасляваенны час зачынены. Цяпер растаўрыраваны і адкрыты для набажэнстваў. Касцёл – помнік архітэктуры эклектыкі з выкарыстаннем стылізаваных форм готыкі.



У вёсцы знаходзіцца недзяржаўная літоўская школа. У гісторыка-этнаграфічным музеі Пеляскай школы вам паведаюць пра знакамітых людзей гэтай зямлі .

в. Жырмуны.

На лініі Ліда—Вільнюс, 14 км ад г.п.Радунь, вёска з багатай гісторыяй. У цэнтры размешчаны драўляны храм , пабудаваны па фундацыі Караліны Радзівіл у 1789г. на месцы папярэдняга 1624г. Акруджаны вакол агароджай і скверам. Храм узведзены паводле праекта Яна Падчашынскага. Помнік архітэктуры класіцызму. Перад касцёлам – драўляная званіца ў народна-этнаграфічнай трактоўцы. Ксёндз Ян Пецюн запрашае ўсіх жадаючых аглядзець святыню , а таксама выказвае надзею , што знаёмства з



культурай архітэктурай будзе плённым не толькі ў плане пазнавальнай дзейнасці , але і ўзбагаціць духоўна. Духоўнасць на сённяшні дзень – карысны скарб.

Ахвотна пагаджаемся з такімі словамі і думаем , што распрацаваны намі маршрут паспрыяе пазнавальнай і духоўнай дзейнасці. Па частцы гасціннасці Воранаўшчына паспернічала бы з Еўропай, але што тычыцца месцаў адпачынку , прыдарожнага сэрвісу , базаў адпачынку----справа нажыўная.Галоўнае—захаваць спадчыну для будучых пакаленняў.

Прыемных уражанняў!



Установа адукацыі
“Гродзенскі Дзяржаўны прафесійны электратэхнічны
каледж імя Івана Шчаснага”

г. Гродна
вул. Дзяржынскага, 41/2
тэл./факс. (0152) 74-28-02
gpek@. mail. grodno. by.

праект краязнаўчага маршрута

Воранаўская гасцеўня

з гісторыі краю

Намінацыя “Экскурсія”

Дарняк Аксана Чаславаўна
– выхавацель інтэрната,
кіраўнік краязнаўчага гуртка.
“На хвалях часу”.